

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor SOČ: 14. Pedagogika, psychologie, sociologie a problematika volného času

Vývoj a poruchy řeči u dětí v předškolním věku

Linda Leová

Kraj: Středočeský

Neveklov 2016

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor SOČ: 14. Pedagogika, psychologie, sociologie a problematika volného času

Vývoj a poruchy řeči u dětí v předškolním věku

Autor: Linda Leová (leovalinda4@gmail.com)

**Škola: Obchodní akademie Neveklov, Školní 303,
257 56 Neveklov**

Kraj: Středočeský

Konzultant: Mgr. Miroslava Hulanová (hulanova@seznam.cz)

Neveklov 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou práci SOČ vypracovala samostatně a použila jsem pouze podklady (literaturu, projekty, SW atd.) uvedené v seznamu vloženém v práci SOČ.

Prohlašuji, že tištěná verze a elektronická verze soutěžní práce SOČ jsou shodné.

Nemám závažný důvod proti zpřístupnění této práce v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) v platném znění.

V Neveklově dne 30. 3. 2016

.....

Poděkování.

Děkuji Mgr. Miroslavě Hulanové za obětavou pomoc a podnětné připomínky, které mi během práce poskytovala. Dále děkuji MŠ Neveklov, jmenovitě p. uč. J. Kouklíkové, za to, že jsem zde mohla pracovat s dětmi. Poděkování patří také Mgr. M. Voldřichové, která mi umožnila sledovat probíhající terapii při návštěvě její logopedické ambulance.

Anotace

Autor práce: Linda Leová

Název práce: Vývoj a poruchy řeči u dětí v předškolním věku

Práci vypracovala studentka 3. ročníku Obchodní akademie Neveklov, obor – ekonomické lyceum.

Práce se věnuje komunikaci z hlediska řečových dovedností, respektive vývoje řeči. Hlavním cílem je zanalyzovat vývoj řeči u dětí předškolního věku. Poukázat na problém dnešní doby, kterým je nesprávná mluva dětí předškolního věku.

Nejprve je popsán vývoj řeči, dále následuje analýza řeči dětí za pomoci zvukového záznamu z následových hodin v Mateřské škole Neveklov.

Klíčová slova: řeč, vývoj řeči, logopedie

Annotation

Author of project: Linda Leová

Name of project: Speech defects of speech children of preschool-age.

The project is written by a student of 3 year of Bussiness academy Neveklov, branch – Economic Lyceum.

The project is devoted to communication and evolution of speech. The Main goal is to analyse the evolution of speech of preschool-age children and to highlight the problem of our time, which is incorrect speech of the children. Firstly, is the evolution of speech described, then followed by an analysis of the speech of the children based on an audio made in numery school Neveklov during sitting in a class.

Key words: speech, evolution of speech, speech therapy

Obsah

Úvod	7
1. Řeč.....	10
1.1 Vývoj řeči.....	10
1.2 Mluvní orgány a jejich funkce.....	12
2. Hlasové projevy dítěte.....	15
2.1 Časové vymezení nápravy řeči	21
3. Metodika správné výslovnosti.....	22
3.1 Výuka výslovnosti	23
3.2 Postup při výslovnosti	23
4. Práce s dětmi	24
4.1 Metodologie.....	24
4.2 Práce v mateřské škole	25
4.2.1 Analýza zvukových záznamů	28
4.2.2 Tipy na hry pro správný řečový vývoj	29
4.3 Náslechová hodina v logopedické ordinaci Mgr. Michaely Voldřichové.....	31
5. Diskuse	33
Závěr.....	36
Seznam obrázků	39
Seznam použité literatury.....	40

Úvod

Člověk je tvor společenský. Již Aristoteles říkal, že je život ve státě přirozenou podstatou člověka. „Člověk je bytost přirozeně společenská. Mimo stát žije buď ničema, nebo nadčlověk.“¹ Jeden ze znaků, kterými se odlišuje od ostatních živých bytostí, je schopnost komunikace. Právě ta je jeho nejnápadnějším projevem.

Komunikujeme převážnou část našeho života. Ať už se jedná o komunikaci na pracovní úrovni, nebo se jedná o komunikaci rodinnou, či partnerskou. Umění jednání s lidmi je jednoduše nezbytné, zvláště vezmeme-li v potaz rychlost, jíž se dnešní doba a tím pádem i společnost ubírá. Vždyť už jen díky správné komunikaci se lze uplatnit na trhu práce, zajistit si harmonický partnerský vztah, vyjasnit si a udržet přátelské vztahy, anebo kupříkladu zrealizovat tak banální záležitost, jakou je nákup či přeprava hromadnou dopravou. Komunikace jako taková úzce souvisí s vyjadřováním a nasloucháním druhým, neboli určitým poskytováním zpětné vazby lidem, se kterými komunikujeme. Obecně je komunikace velmi široký pojem. Slouží jako důležitý prostředek k utváření fungující společnosti, k soužití a dorozumívání. Odborně řečeno jde o předávání jakéhosi komuniké směrem od komunikátora ke komunikantu.

V užším slova smyslu lze tedy komunikaci chápat jako výměnu informací mezi dvěma a více lidmi. Soustředíme se při tom především na naše vnitřní pocity (vnímání, myšlení, cítění, pozornost). Komunikace jako taková není nic těžkého. Je však potřeba se ji správně naučit a ovládat ji. Pokud člověk tuto vlastnost dobře a správně ovládá, je obkloповán lidmi, kteří jej rádi poslouchají a naslouchají mu, jelikož má co nabídnout a čím zaujmout. Je totiž vysilující poslouchat někoho, kdo se sice vyjadřuje mnoha slovy, nepředává ovšem žádnou validní informaci směrem ven. Takovýmto chováním nás pouze připravuje o čas a žádné nové informace nám nepředává.

Tato práce se věnuje komunikaci z hlediska řečových dovedností, respektive vývoje řeči. Motivem k napsání práce je stále diskutovaná oblast péče o rozvoj řeči u dětí, její vady a nápravy. Každý z nás, a celkově všechny živé bytosti, používá různorodé formy dorozumívání. Jen člověk však dokáže sociálně komunikovat. Mluveným slovem lze říci mnohé. Můžeme vyjadřovat své emoce, dokážeme druhé povzbudit a pochválit, zároveň však umíme hrubým slovem i ublížit. Pro současnou společnost je typický obrovský rozvoj komunikačních technologií, jako mobilních

---

¹ Zóon politikon [online]. 2000 [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: http://www.cojeco.cz/index.php?detail=1&id_desc=109066&title=z%F3on%20pol%EDtikon&lang=2

telefonů, počítačů a jiných vymožeností. Ale je možno skutečně uznat pojem komunikační technologie?

V dnešní době jsou děti, které usedají k počítačům, stále mladší. Komunikační metody, které v rámci virtuální sociální interakce probíhající na internetu využívají, se mnohdy pohybují v rovině zkratk, hesel, nespisovných slov či emotikonů. Takovýmto zjednodušováním skutečné řeči se jim nevytváří žádný podnět pro rozvíjení jejich slovní zásoby. Je přitom potřeba, aby děti vnímaly reálný svět, tedy to, co se děje kolem nich. Aby slyšely zpívat ptáky, poznaly pohyb v přírodě, viděly a slyšely reálné zvuky a ne jen ty v televizi či na internetu. Je potřeba, aby si dítě věc osahalo, aby ji pojmenovalo a řeklo, jak ji vnímá. Opravdu důležité je i čtení. Verbální komunikaci se nelze naučit sezením u počítače nebo televize. Elektronika se nemění a tváří se tak, jak my v dané chvíli chceme. Problém začíná už u samotných rodičů, kteří jsou mnohdy pracovně vytížení a televizi či počítač berou jako jednoduchou náhradu sebe samých. Dětem je potřeba číst, věnovat jim svou pozornost. A pokud už je posadíme k televizi kvůli chvilkovému zabavení, měli bychom jim alespoň pustit program přizpůsobený jejich věku. Zároveň je nutné vyvarovat se programů, které disponují například animovanými pořady s afektovaným způsobem vyjadřování jednotlivých postav, přehnanými reakcemi či zbytečnými zvuky, které děti snadno okoukávají a jejichž prostřednictvím se následně dorozumívají nejen mezi svými vrstevníky, avšak takové, které jsou na první pohled pro člověka nepřírozené. Z výše uvedeného je patrné, že prostřednictvím okolních podnětů se dětem dostává nepřímého rozvoje jejich smyslového vnímání, které má i na řeč nepopíratelný dopad, a je tedy nutné zvážit, jakým podnětům dítě vystavíme.

Komunikace je v dnešní době velmi důležitá k navazování mezilidských vztahů. Je to schopnost vědomě používat jazyk jako složitý komunikační systém znaků a symbolů ve všech různých formách. Správná a častá komunikace je výsledkem správné řeči. O její rozvoj se stará okolí a rodina, ve které se dítě nachází, popřípadě mu v tom pomáhá logoped, který se uplatňuje především tam, kde rodina vývoj řeči zanedbala. Pokud dítě nějakou z vad řeči trpí, je návštěva logopeda velmi důležitá, jelikož vady řeči mohou být v životě opravdu velkou překážkou. Logopedie se tedy snaží o dobrý a správný rozvoj jedinců s řečovými nedostatky. Týká se jednoduchých řečových poruch, kdy dochází k nedůslednému vyslovování některých hlásek, ale i závažných řečových poruch, kdy je velmi těžké takovému dítěti porozumět, až po samotnou nemluvnost.

Logoped v mateřské škole sleduje především to, jak děti dovedou komunikovat. Také si všímá nedostatků a zjišťuje, zda komunikační schopnost odpovídá věku dítěte, nebo jestli se vyskytují odchylky či nedostatky v řeči dítěte.

Práce je zaměřena především na vady řeči u dětí v předškolním věku. Proto k jejím hlavním cílům

patří – zjistit co nejvíce o vývoji řeči, zmapovat vady, analyzovat řeč u dětí ve věku 5 - 6 let a následně uvést možnosti terapie a možnosti, jak řečovým vadám zabránit.

1. Řeč

Řeč - schopnost vyjádřit artikulovanými zvuky obsah toho, co si lidé myslí. Je to dovednost člověka používat výrazové prostředky slovní (mluva, písmo) i mimoslovní (chování, mimika, posunky, gesta). Lidská řeč je nejdokonalejší dorozumívací prostředek, který slouží k mezilidské komunikaci. Řeč sama o sobě je nástroj myšlení. Dvě základní dělení jsou, řeč mluvená - kdy osoba mluví, a řeč psaná - používaná ve chvíli, kdy není možnost s určitým člověkem mluvit. Základem pro řeč jsou dočasné spoje v mozku. Řeč má stránku jak obsahovou (to, co říkáme), tak i stránku formální (jak to říkáme).

Řeč a myšlení je využíváno denně, život člověka i celé společnosti by bez nich nebyl možný. Řečí se sdělují city, vyjadřuje se radost i bolest. Myšlením se řeší problémy a úlohy v osobním životě, škole i v práci. Řeč a myšlení umožňují lidem vzájemnou spolupráci a předávání zkušeností od jedné generace k další. I tak není myšlení a řeč to samé. Pro řeč je zásadně důležité i dýchání. Bez výdechového proudu neexistuje hlas, tudíž ani řeč. Dýchání je proto důležité nejen pro celkové fungování organismu, ale i pro řeč. Dýchání, artikulace i produkce hlasu spolu velmi úzce souvisí. Změna jednoho z těchto pochodů vede až ke špatným hlasovým výkonům.

1.1 Vývoj řeči

Sluch má při řečovém vývoji mimořádně důležitou úlohu, a to hlavně v období napodobujícího žvatlání. Hned od novorozeneckého stadia se setkáváme s řečí. I když se komunikační schopnosti člověka vyvíjejí a zdokonalují po celý život, nejdůležitější období je zhruba do 6. roku života. Nejčastějším dělením tohoto časového úseku je rozlišení *období přípravného*, neboli období od narození do jednoho roku, a *období vlastního vývoje řeči*, neboli období od jednoho roku do šesti let dítěte.

Již novorozenecký křik je prvním hlasovým vývojem dítěte. Je všeobecně známo, že hlasové ústrojí je uloženo v hrtanu. Při mozkovém pokynu, že dojde k hlasovému zahájení, hlasivky zaujmou fonační postavení a sevrou se. Když je toto sevření těsné, dojde k jeho prudkému rozražení a tím pádem k opravdu tvrdému, hlasovému začátku. Měkký hlasový začátek, který by však všechny děti měly přejímat a napodobovat od svých rodičů a okolí, je pravým opakem. Hlasivky jsou k sobě jen lehce přitisknuty a jejich oddálením nastane začátek řeči.

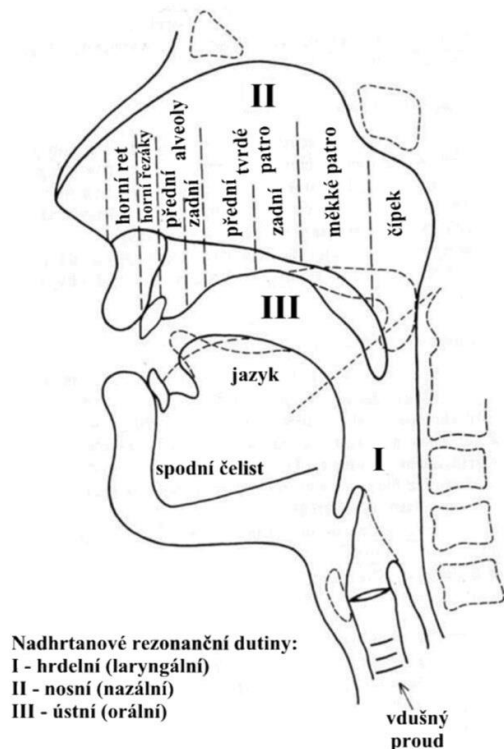
Komunikační schopnosti dítěte umožňují vybudovat si sociální vazby. V 12,5 měsících dokáže využít smysluplná slova téměř 50 % dětí. Ve 21. měsíci dokáže využít smysluplná slova téměř

97 % dětí a ve dvou letech dítě dokáže pochopit význam slov. Ve třech letech obsahuje slovní zásoba dítěte zhruba 1000 slov. V období od čtyř do šesti let dítě ovládá až 2,5 tisíce slov, která postupně skládá do vět. Dítě už nemá kontakt jen s rodiči, ale navazuje vztahy i s vrstevníky v mateřské škole. Správné výslovnosti se proto musí věnovat náležitá pozornost. Správná artikulace všech hlásek by měla být ustálena před vstupem do školy.

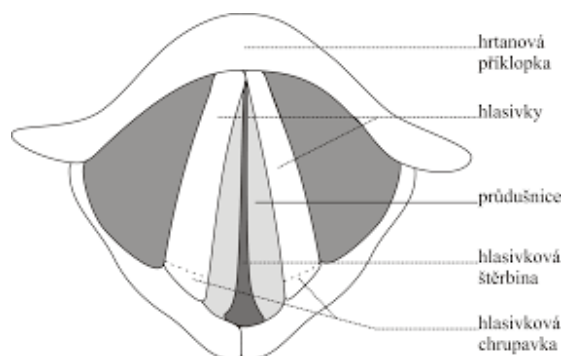
Ne vždy je to však stejné. Vývoj řeči u dětí je různý. Jsou děti, které mají kolem tří let řeč po stránce formální dokončenou, a jiné mají naopak potíže s výslovností některých hlásek ještě v pátém/šestém roce. Nesprávná a nepřesná výslovnost je ve vývoji dětské řeči přirozeným jevem. Dítěti se totiž nejprve daří zvládnout slyšené zvuky řeči a učí se artikulovat. Proto si dítě nejdříve osvojuje hlásky a nenáročné zvukové celky. Výslovnost se tedy vytváří a rozvíjí od těch nejjednodušších struktur.

1.2 Mluvní orgány a jejich funkce

Obr. č. 1 – Mluvní orgány²

Obr. č. 2 – Hlasivky³

Mluvní orgány

Výkonný orgán řeči jsou mluvidla. Mezi mluvní orgány tvořící lidskou řeč řadíme ústrojí respirační (dýchací), fonační (hlasové) a modifikační (upravující, artikulační). Mezi ozvučné – rezonanční dutiny patří dutina ústní, nosní a hltanová

² PAKOSTOVÁ, Tereza. *Prevence poruch řeči u dětí v období do ukončení řečového vývoje* [online]. Brno, 2010 [cit. 2016-01-06]. Bakalářská práce. Vedoucí práce Mgr. Lenka Hricová.

³ BÍLÝ, Bc. Ondřej. *MODERNÍ ŘEČOVÉ PŘÍZNAKY POUŽÍVANÉ PŘI DIAGNÓZE CHOROB* [online]. [cit. 2016-01-14]. Dostupné z: https://www.vutbr.cz/www_base/zav_prace_soubor_verejne.php?file_id=38457. Diplomová práce.

Dutina ústní

Dutina ústní se skládá ze rtů, které tvoří pohyblivý kruhový sval. Velkou citlivost u rtů způsobuje množství nervů v nich. Dále jazyk, který je nejpohyblivější sval v těle. Pohybem vpřed, vzad a vzhůru zmenšuje či zvětšuje dutinu ústní. „Při tvorbě jednotlivých hlásek se odděleně uplatňuje hrot jazyka, jeho hřbet a kořen“⁴

Dutina nosní

Při artikulaci vytváří rezonanční prostor pro výslovnost nosních hlásek.

Dutina hltanová

Dutina, která je spojena s dutinou ústní i nosní.

Hlasivky

„Tvoření hlasu (fonace) Při dýchání jsou hlasivky rozevřené a výdechový proud prochází volně rozevřenou hlasovou štěrbinou. Když má vzniknout hlas, hlasivkové chrupavky se přiblíží těsně k sobě, tím se k sobě přiblíží i hmota hlasivkových řas, vazy hlasové se zároveň napnou. Hlasová štěrbina se úplně uzavře. Vznik hlasu: Výdechový proud je pozastaven sevřenými hlasivkami a začne se pod nimi zhušťovat. Vzniklý tlak pružné hlasivky na krátký okamžik od sebe oddálí (hlasová štěrbina se pootevře), vzduch unikne a postupuje vzhůru dýchací cestou. Tento cyklus se periodicky opakuje - hlasivky kmitají. Tak vzniká nad hlasivkami střídavé zředění a zhuštění vzduchu, tj. vzduchová vlna, kterou vnímáme jako zvuk, a to zvuk tónové povahy, protože kmitání hlasivek je periodické. >>> Tento zvuk se nazývá základní tón. Využíváme ho při tvorbě hlásek znělých (samohlásek a znělých souhlásek). Hlasivky kmitají elipsovitě do stran a vzhůru, asi podobně, jako kmitají sevřené rty, když je rozrážíme tlakem vydechovaného vzduchu“⁵

---

⁴ PAKOSTOVÁ, Tereza. Prevence poruch řeči u dětí v období do ukončení řečového vývoje [online]. Brno, 2010 [cit. 2016-01-06]. Bakalářská práce. Vedoucí práce Mgr. Lenka Hricová.

⁵ Fonační hlasové ústrojí [online]. [cit. 2016-01-06]. Dostupné z: http://fu.ff.cuni.cz/vyuka/cestina_cizinci/02.pdf

Základem pro tvorbu řeči je výdechový proud vzduchu vznikající v plicích. K vytvoření řeči je potřeba z plic vytlačit v rozmezí několika sekund více než 0,5 litru.

Za tvorbu řeči je zodpovědné Brockovo centrum - centrum motorické.

Za vnímání a rozpoznávání řeči je zodpovědné Wernickovo centrum - centrum sensorické.

Centrum intelektu rozhoduje o provedení řeči a zpracovává význam slova.

„Proces jazykové komunikace je řízen několika mozkovými centry. Již v 1. polovině 19. století byla určena základní centra řeči, centrum mluvení (řečového výkonu - centrum Wernickovo) a slyšení řeči (dešifrování slyšeného signálu - centrum Brockovo), později byla objevena i centra grafického záznamu řeči a jeho optického vnímání. Kdysi se počítalo se specifikací činnosti těchto center, nověji však rozvoj fyziologie nervového systému stále více ukazuje, že vliv na formování lidské řeči i na proces její percepce má i vzájemná propojenost jednotlivých oblastí nervové soustavy. Na produkci řeči se vedle mozku podílejí i centra uložená v prodloužené míše, mozečku, mezimozku. Z mezimozku se řídí např. činnost hlasivek, melodie a hlasitost mluvy, její frázování, tj. vesměs řečové složky mimo vlastní artikulaci. Kdysi se soudilo, že centra řeči jsou uložena ve vedoucí hemisféře mozku, ale ani to není jednoznačné, na řeči, tak jako na jiných intelektuálních činnostech, se podílí vlastně celý mozek, i když různou měrou. Studium nervového řízení řečové komunikace se zabývá neurolingvistika a neuropsychologie, tu však navíc zajímá z proces utváření komunikátu, kde se stýká zvuková forma s významem a u příjemce i s jeho konkrétní interpretací.“⁶

---

⁶ Mluvní orgány a jejich funkce [online]. [cit. 2016-01-06]. Dostupné z: <http://is.muni.cz/elportal/estud/ff/js07/fonetika/materialy/ch05s01.html>

2. Hlasové projevy dítěte

Období po narození

- Neartikulovaný jednotvárný křik
- Vnímání elementárních podnětů
- Náznaky první neverbální komunikace

Možnosti stimulace

- Nenechávat dítě příliš dlouho křičet
- Navázat kontakt, dítě oslovujeme
- Udržovat pozornost dítěte

Období 2 - 6 měsíce

- Mění se síla a rozsah křiku
- Dítě hledá očima zdroj zvuku
- Postupné rozlišení zabarvení hlasu
- Pudové žvatlání u dítěte

Možnosti stimulace

- Orientačně zjišťovat sluch
- Když dítě žvatlá, odpovídat mu
- Zpívat mu, zejména lidové písně, a říkat rytmické říkanky

Období 8 - 12 měsíce

- Začátek napodobování
- Otočí se na zavolání jména
- Objevuje se porozumění řeči

- První slova

Možnosti stimulace

- Při napodobování by nás mělo dítě slyšet i vidět
- Učit dítě poznávat barvy, části těla atp.
- Stále intenzivněji využívat dětské knížky a vytvářet situace, které dítě vyprovokují k verbálním projevům.

Období kolem 1 - 3 let

- Slovní zásoba se pohybuje od 50 – 1000 slov
- Dítě aktivně poznává předměty
- Objevuje mluvení jako činnost
- Spontánně přestává používat dětská pojmenování
- Dítě používá krátké věty
- Často o sobě hovoří ve třetí osobě
- Pojmenuje nejběžnější předměty
- Pojmenuje časové pojmy (den-noc)
- Ukáže v knize, čím píšeme, co nosíme na hlavě
- Chápe otázky Kdy? Proč?
- Začíná používat víceslovné věty

Možnosti stimulace

- Co nejčastěji pojmenovávat předměty
- Respektovat pokusy o samostatné stravování
- Rozvíjet slovní zásobu dítěte
- Nezapomínat na vhodné pohádky, číst dítěti
- Neopakovat po dítěti chybný gramatický tvar, ale říct jen ten dobrý
- Připravit dítě na nástup do mateřské školy
- Učit pojmenovat nejbližší příbuzné a kamarády

- Při těžkých větách pomoci, nebo dopovědět větu za dítě, aby si ji zafixovalo

Období 3 - 6 let

- Slovní zásoba se pohybuje od 1000 – 4000 slov
- Dokáže říci své jméno i jména rodinných příslušníků
- Prochází obdobím zadržávání v řeči
- Začíná období zvýšeného rizika koktavosti
- Z gramatického aspektu se řeč dítěte blíží normě, postupně by mělo užívat správné tvary
- Správně realizuje i poměrně dlouhé příkazy
- Dokáže správně vysvětlit, na co používáme různé předměty
- Spontánně se pokouší spočítat předměty kolem sebe
- Na konci období ovládá zhruba 2500 - 3000 slov

Možnosti stimulace

- V případě nesprávné výslovnosti zvážit potřebu logopedického zákroku
- Učit rozdělovat barvy zásadně podle skutečných předmětů
- NEZAPOMÍNAT NA KNIHY A NĚKTERÉ SPOLEČENSKÉ HRY
- Využívat pohádky na rozvíjení slovní zásoby
- Připravovat dítě na školu
- Hrát si s obrázky, dítě má popsat děj na situačním obrázku
- Vést dítě k tomu, aby svá přání a pocity dokázalo vyjádřit samo

Poruchy dětské řeči

Symptomatické poruchy řeči jsou většinou definovány jako narušení komunikační schopnosti provázející jiné, dominantní postižení, nemoc nebo poruchu. Tyto poruchy řeči se nejvýrazněji vykytují u jedinců s dětskou mozkovou obrnou, mentální retardací, sluchovým a zrakovým postižením. Předmětem pozornosti se stává především mluvená forma řeči, která je u dětí se symptomatickými poruchami obvykle nejnápadněji narušena. Logopedická péče o děti se symptomatickými poruchami řeči se v ČR realizuje v rezortu zdravotnictví a školství.

Poruchy řeči se nejvíce vyskytují u dětí v předškolním věku. Jsou různé druhy, typy a stupně poruch řeči. To, co je u dvouletého dítěte považováno za roztomilé komolení slov, může být o rok nebo dva později, vadou chorobnou.

I při sebemenším podezření, že s řečí dítěte je něco v nepořádku, by měla být vyhledána pomoc odborníka. Jakékoli opomenutí, nebo nepozornost může způsobit, že bude dítě trpět třeba i vážným, celoživotním handicapem: potíže při čtení psaní, potíže při výuce cizích jazyků, problémy v kolektivu, snížení možnosti společenského uplatnění atd..

Existují různé typy a stupně poruch řeči. Od lehkých forem poruch až po ty závažné. Člověk působí na své okolí sice na první pohled vzhledem a zevnějškem, ale rozhodující dojem vždy učiní až po tom, co promluví. Proto jakákoli nedbalost ze strany rodičů, může způsobit, že bude dítě trpět třeba i vážným celoživotním postižením řeči. Mezi poruchy dětské řeči patří – opožděný vývoj řeči, porucha výslovnosti, breptavost, huhňavost a koptavost.

Opožděný vývoj řeči

V případě, že vyjadřovací schopnosti dítěte neodpovídají jeho věku.

Příčiny

- porucha sluchu
- postižení mozku
- celková zaostalost dítěte
- rodové zatížení
- nepodnětné rodinné prostředí
- citové strádání dítěte
- změna prostředí atd.:

Řešení

- vyhledat pomoc odborníka

Porucha výslovnosti

poruchou výslovnosti se rozumí vadná výslovnost jednotlivých hlásek, slabik, slov (patlavost = dyslalie)

Příčiny

- nesprávné mluvní vzory v prostředí dítěte
- nedostatek citového přízvuku
- nesprávný přístup okolí
- poruchy v centrálním nervové systému
- poruchy sluchu
- anomálie mluvních orgánů atd.:

Řešení

- odborná logopedická péče
- zlepšení přístupu rodičů

Breptavost

- porucha řeči vyznačující se překotným tempem řeči
- nesrozumitelná řeč
- vynechávání hlásek nebo částí slov

Příčiny -

- nevyrovnanost
- impulzivita
- hyperaktivita
- snížená sebekontrola
- prostředí

- postižení mozku

Řešení

- nejedná se jen o nápravu řeči, ale hlavně o odstranění příčiny
- po poradě s lékařem je nutno vyhledat pomoc odborníka

Huhňavost

- porucha zvuku řeči
- nesrozumitelná a zvukově nápadná řeč

Příčiny -

- anomálie na mluvidlech v dutině ústní a nosní
- zvětšená nosohltanová, nebo nosní mandle
- zkrivená nosní přepážka atd.:

Řešení

- odborná lékařská péče

Koktavost

- porucha řeči, při níž je plynulost řeči narušovaná křečovitými stahy artikulačních svalů
- opakování počátečních slabik, nebo jejich protahování

Příčiny

- dědičnost
- porušení řečových funkcí v mozku
- úraz
- silné leknutí
- trvalý strach, nebo obava
- násilné precvičování levorukého dítěte atd.:

Řešení

- citlivost a ohleduplnost

- klidné prostředí, mimořádná péče
- pozornost
- trpělivost
- odborné vyšetření

Některým poruchám dětské řeči nelze zabránit. Dojde-li k nim, je potřeba poruchy řádně napravovat pod vedením odborného lékaře (logopeda), dokud se je nepodaří odstranit úplně. Většině z nich jde však předejít prevencí. Pro dítě je nejdůležitější, aby vyrůstalo v klidném a harmonickém prostředí, aby cítilo oporu rodičů i celé rodiny. Jak je známo, dítě mluví s tím, koho má rádo, komu důvěřuje, a převážně říká to, co ve svém okolí samo slyší. Již mnoho psychologických poraden zaznamenalo například vady řeči způsobené negativními zkušenostmi dítěte. Mimo jiné šlo o následky stresových situací, jimž bylo dítě vystaveno v rodině, kde docházelo k domácímu násilí, alkoholismu jednoho či obou rodičů, častým hádkám, přehnanému pedantství a celkové nepohodě. Takové následky se nejčastěji projevovaly koktáním. Proto je nesmírně důležité, aby rodiče nebyli přespříliš úzkostliví a zároveň přehnaně tolerantní, a aby v rámci veškerých svých rozhodnutí brali v potaz budoucí dopad na svého potomka. To však není snadné (a mnohdy ani možné) v dysfunkční rodině zajistit.

2.1 Časové vymezení nápravy řeči

V případě, že dítě začíná vyslovovat špatně, nebo stále neumí nápadně mnoho hlásek, bývá zahajována logopedická péče většinou po čtvrtém roce věku. V začátcích jde vždy spíše o hledání příčin. Intervaly mezi jednotlivými návštěvami logopeda bývají s delšími odmlkami, nejčastěji kolem jednoho měsíce.

Každopádně včasné zahájení docházky do logopedické ordinace přináší jednu obrovskou výhodu. Dítě si zvykne na prostředí i na logopeda, zvykne si také na to, že sem tam dostane nějaký úkol. Tudíž, je-li časem přeci jen potřeba začít správnou výslovnost důsledně cvičit, jde vše jednodušeji.

Přijdou-li rodiče s dítětem těsně před nástupem do školy, je již pozdě, ať už jde o jakoukoli poruchu.

3. Metodika správné výslovnosti

Má-li člověk něco udělat, musí k tomu mít důvod či motiv. Důvodem k řeči u dítěte je přirozená potřeba dorozumět se. Dítě podvědomě cítí, že čím lépe dokáže komunikovat se svým okolím, tím snadněji dosáhne naplnění a uspokojení svých potřeb. Postupem času se z pouhých gest, posunků a primitivních zvuků stávají zvuky, z nichž vznikají první slova. Řeč jako taková není člověku vrozena, každý se ji musí naučit. Člověk má pouze vrozenou schopnost mluvit a to je veliký rozdíl, jelikož sám od sebe se člověk mluvit nenaučí. Podmínkou mluvení je schopnost slyšet a žít v prostředí, kde se mluví, což bylo historicky mnohokrát podloženo, například v případě tzv. Vlčích dětí Amaly a Kamaly. Šlo o dvě malé dívky, vyrůstající s vlky, nalezené ve dvacátých letech minulého století v Indii. Tyto dívky od svého narození nikdy nepřišly do styku s jinými lidmi, tím pádem neměly dostačující podněty k mluvení, k řeči. Jako dorozumivací prostředek využívaly obě dívky pouze zvuky podobné vlčímu vytí. Ačkoli byly vyvíjeny jisté snahy o zařazení děvčat do společnosti, nebylo to zcela uskutečnitelné, a to nejen proto, že obě dívky poměrně brzy zemřely, ale i proto, že to pro ně nebylo přirozené, nevnímaly řeč od narození. Dále záleží na obratnosti mluvidel a na vzoru, podle kterého se řeč utváří, a to vše musí probíhat v určitém věku a období.

Řeč sama o sobě má pro člověka obrovský a nenahraditelný význam. Je odrazem myšlení člověka, a zároveň jeho myšlení vyvolává. Jen díky řeči je možné sdělovat zkušenosti, uchovávat je v paměti a dále je předávat.

Vzniku jakéhokoli problému lze předejít prevencí. (Nejde-li o vadu vrozenou).

Hlavně v oblasti péče o výchovu dítěte, lze předejít vzniku vad řeči správou výchovou. Musí se dbát na to, aby nejen rodiče, ale všichni v okolí dítěte zřetelně a správně vyslovovali, vyjadřovali se pokud možno spisovně a celkově dbali na kulturu jazyka a kultivovanost projevu.

Má-li dítě potíže s výslovností, v žádném případě se mu nedává najevo, že má nějaký problém/hendikep. Na dítě se musí vlídně, laskavě a musí se mu dát najevo, že na určitý problém není samo a že se mu chce pomoci. Dítě pak bude rodičům důvěřovat a pozitivní přístup se kladně projeví.

Opravdu důležitá je také motivace. A to motivace jak dítěte, tak rodičů. Obecně totiž platí, že lepších výsledků lze dosáhnout, pokud je známo proč se daná činnost vykonává, za jakým účelem a jestli má smysl a naopak, jaké negativní důsledky s sebou přinese, pokud to či ono neuděláme.

V neposlední řadě, se nesmí zapomínat, že je třeba při sebemenší pochybnosti o zdravém vývoji a prospívání dítěte bezodkladně navštívit odborníka. Nutno se však připravit na to, že k odstranění vad výslovnosti a nácviku správné výslovnosti, nebude čas strávený u logopeda stačit. Nácviku se je třeba věnovat podle pokynů, které logoped zadá, denně.

3.1 Výuka výslovnosti

Obecně je jednodušší a vhodnější začít s nácvičkem výslovnosti těch hlásek, u kterých je výuka nejsnazší. Proto se obvykle začíná výukou výslovnosti samohlásek a až potom se pokračuje výukou výslovnosti souhlásek. „*Samohlásky a souhlásky jsou uvedeny v určitém pořadí, které není nahodilé.*“⁷ Při výuce výslovnosti se vyvozuje výslovnost jedné hlásky z druhé. V praxi to znamená, že třeba samohlásku e vytvoříme ze samohlásky a atp.: *Proto výuka výslovnosti samohlásek většinou probíhá v pořadí: a, e, i, o, u. A výuka souhlásek v pořadí: m, b, p, f, v, ch, j, n, d, t, t', d', ň, k, g, c, s, z, č, š, ž, l, r, ř.* Uvedená pořadí nácvičky výslovnosti jednotlivých samohlásek a souhlásek se však mění s ohledem na individuální potřeby dítěte a na doporučeném postupu, který po odborném vyšetření navrhne logoped.

Pokud se rodiče rozhodnou věnovat se nácvičce správné výslovnosti s dítětem sami, musí počítat s tím, že je nácvička jednotlivých hlásek časově náročná. Naučit se vyslovovat správně některé hlásky, trvá u spousty dětí několik týdnů/měsíců. Je proto důležité, věnovat se mu pravidelně, dbát na dobrou výslovnost, ale zároveň dítě nevystavovat stresu, jelikož by to mohlo vést k opačnému efektu.

3.2 Postup při výslovnosti

- 1) Nejprve je provedena tzv. gymnastika jazyka. (*Motorika neboli hybnost jazyka je velmi důležitá pro nácvičku výslovnosti kterékoli hlásky. Dítě motivujeme hrou*)
- 2) Pak je nutné zopakovat a procvičit výslovnost hlásek již zvládnutých.
- 3) Dalším krokem je nácvička výslovnosti nadcházející hlásky.
- 4) Výuku výslovnosti se provádí s dítětem nejlépe před zrcadlem.

---

⁷DOLEJŠÍ, Pavel. *Jak se naučit správně vyslovovat. 1. Humpolec: JAS- nakladatelství, 2001. ISBN 80-86480-05-4.*

4. Práce s dětmi

4.1 Metodologie

Pro účely této práce byla použita metoda pozorování a řízeného rozhovoru.

Metoda pozorování

Pozorování patří jednoznačně mezi nejstarší metody a lidé ji používají již od počátku věků. Každý z nás i všichni živi tvorové celý život něco, nebo někoho pozorují. Samozřejmě i pozorování musí splňovat několik nutných podmínek. Rozhodně je třeba, aby bylo organizované, probíhalo podle daného plánu a pozorované jevy/procesy by měly být správně registrované. Závěr procesu pozorování vždy tvoří analýza pozorovaných údajů.

Řízený rozhovor

Řízený rozhovor má různé definice, nejjednodušší je však říct, že každý rozhovor, který má za úkol něco co nejrychleji a co nejpřesněji zjistit, je řízený. To tedy znamená, že řízeného rozhovoru se dopouštíme pokaždé, když potřebujeme něco upřesnit, když potřebujeme něco konkrétního zjistit, když se něco chceme dozvědět, nebo třeba v případě kdy zjišťujeme, jestli nám někdo nelhal.

Příprava rozhovoru

Ať už je úkolem pomoci řízeného rozhovoru něco zjistit o druhém, nebo jsme/jste těmi, kteří jsou tázáni, jsou zásady počínání a chování během něj velmi podobné. V první řadě je důležitá příprava před samotným rozhovorem. Pokud se tazající/zjišťující dopředu důkladně připraví, ulehčí si tím v mnohém svou práci a docílí tím úspěšného rozhovoru. Taková příprava zahrnuje důkladnou přípravou témat, konkrétních otázek, na které chce získat odpovědi, nebo třeba připravené obrázky k popisu. Součástí jsou samozřejmě i přípravy rozhovoru a jeho přibližný časový harmonogram. Občas je i důležité zjistit si o dotazovaném co nejvíce informací předem. I dotazovaný se na rozhovor může nějakým způsobem připravit. Při rozhovoru pak lépe odpovídá. Někdy se může stát, že bude některé otázky již předpokládat a bude lépe připravený na odpovídání. S tím samozřejmě souvisí i hledání informací o tazajícím se, protože pak snadněji odhadne, na co bude tázán. (Tohle se vyplatí například u přijímacího pohovoru do zaměstnání)

První bod správného řízeného rozhovoru je vytvoření dobré a příznivé atmosféry. Člověk se totiž druhým otevře více, když se cítí dobře, pohodlně a nic špatného na něj nemá vliv. Správný tazající dá dotazovanému možnost, aby pohovořil o sobě. Není totiž žádná novinka, že člověk na sebe

prozradí daleko více, pokud se sám rozovídá a povídá o tom, co ho zajímá. Skoro nic ale neřekne, když dostává otázky, na které není jiná odpověď než ano nebo ne. Po každém řízeném rozhovoru by mělo následovat zhodnocení rozhovoru. Alespoň krátké shrnutí toho, co rozhovor přinesl, co se kdo dozvěděl, co bylo během rozhovoru dobře a co špatně.

4.2 Práce v mateřské škole

V rámci ročníkové práce byla v úterý 8. 12. 2016 navštívena Mateřská škola v Neveklově. Pod odborným pedagogickým dohledem p. uč. Kouklíkové bylo uskutečněno pozorování dětí předškolního věku, tedy dětí v rozmezí pěti až šesti let věku, a jejich řečových projevů. Nejprve byl navázán kontakt s dětmi při aktivitě seznamovacího rázu. Tento kontakt je velmi důležitý zvláště proto, aby děti ztratily veškerý ostych, oprostily se od strachu a byly tak otevřenější. Tím pádem díky nově získané důvěře dojde k jednodušší spolupráci s dětským kolektivem, a celé pozorování tak má větší pravděpodobnost zdárného výsledku. Dítě si k lidem potřebuje vytvořit určitý vztah, poznávat je, zjišťovat, co si v daných situacích může, nebo naopak nemůže dovolit, jak se chovat a co od nich očekávat. Hra je tím pádem jako sblížovací prostředek naprosto ideální. Při různých skupinových hrách došlo k vzájemnému poznání a děti již nebyly tak ostražitě a nesměle jako ze začátku. Uvolnily se, byly komunikativnější a jistější. Během následující hodiny jim byla položena zásadní otázka, zda by byly ochotny pomoci s velkým úkolem (tj. natáčením řízeného rozhovoru), který – jejími slovy – nezvládne jen tak někdo. Díky této rafinované metodě byl v dětech probuzen náležitý zájem o onen výše uvedený úkol. Většina dětí byla nadšena, cítila se důležitě při zadání úkolu a ochotně souhlasila. Přesně tohoto cíle mělo být dosaženo. Všem bylo náležitě vysvětleno, v jaké podobě se bude celé natáčení odehrávat. Dětem bylo nejprve řečeno, že budou popisovat určitý obrázek. Rovněž si děti mohly v mezičase prohlédnout, potěžkat a všemožně osahat mobilní telefon, na který byl nahráván zvukový záznam po celou dobu návštěvy, díky tomu byly řádně obeznámeny se všemi okolnostmi v rámci úkolu. V další fázi si děti vytvořily libovolné dvojice (bylo zde i pár statečných jednotlivců, kteří si na úkol troufli vlastními silami), kterým byly rozdány všemožné obrázky, a děti ve formě řízeného rozhovoru postupně obrázky popisovaly – viz. obr. č. 3, 4 - dle vlastního uvážení. Při těchto projevech byl dále pořizován onen zmiňovaný zvukový záznam dětských řečových dovedností. Ten byl následně zanalyzován ve všech ohledech řečových schopností jedinců a vzápětí podrobně popsán.

Obr. č. 3 – Obrázek k popisu: Práce dětí⁸

Obr. č. 4 – Obrázek k popisu: Zvířátka⁹

---

⁸ Puzzle škola [online]. [cit. 2015-12-05]. Dostupné z: <http://predskolak.eu/3679-5868-thickbox/3-puzzle-skola.jpg>

⁹ [online]. [cit. 2015-12-05]. Dostupné z: <http://www.ajshop.cz/img/galery/default/1495.jpg>

V rámci další náslechové hodiny došlo k pozorování nácvičku řečových dovedností, která probíhala za pomoci her a jiných zábavných činností herního typu. Děti se zajímají o knížky, nejlépe o ty s velkým množstvím obrázků, dětská leporela, kromě toho mimořádně velkou oblibu nacházejí v obrázcích zvířátek. Jednotlivé zvuky, které charakterizují zvířata, si děti také snadno zapamatovávají, protože jsou krátké a poměrně snadno napodobitelné. (haf, mňau, bú, bé, mé, koko – kokodák, gaga, íhahá, í-á, sss). Stejně snadno se děti učí i další zvuky a výrazy, které doprovázejí činnosti. (mašinka – hú, ššš, auto – tútú, hop, bác).

V rámci celého probíhajícího sezení však bylo zaznamenáno, že nejlepším způsobem pro zapamatování slov je právě hra samotná. Takových her je bezesporu nepřeberné množství, mají různé obdoby a děti jen tak neomrzí. Ačkoli se to může zdát zprvu nereálné, tak i obyčejná hra „na rozzívání okolí“ či pantomima značně napomáhají celkovému (nejen řečovému) rozvoji dítěte.

Například: **Házení míčku** – nespočetněkrát v rámci této hry dítě řekne slova jako „bác“ či „hop“, samotná hra ho přesto dokáže zaujmout na poměrně dlouhý časový úsek.

Tato skutečnost se váže nejen na kolektivní míčové hry, nýbrž i na hry manuální, které si děti většinou řídí samy. Například při takové běžné aktivitě, jako je stavění věže z kostek, se pro změnu opakují výrazy jako „ještě“, „ještě jednu“. Tímto způsobem se dítě naučí používat slova i v jiných situacích, než je běžné, a radostná nálada z výsledného úspěchu nepopíratelně napomáhá vlastnímu zapamatování jednotlivých užitých výrazů v daném kontextu. Hlavním účelem takovýchto aktivit je, jak již bylo zmíněno, rozšiřování slovní zásoby dítěte. Nikdy se však nesmí nadějit situace, aby snaha připomínala vyučování známé ze školního prostředí. Rozhovory, hry, říkanky, básničky a další aktivity, to vše musí vyplýnout spontánně a bez jakéhokoli nucení či očividného záměru, které by dítě mohlo snadno zpozorovat, a být tak od dalších podobných nácvičků odrazeno nudnou rutinou. Donucovací prostředky v jakékoli oblasti vždy vzbuzují vlnu odporu a výsledek je spíše opačný původnímu záměru logopeda/pedagoga/rodiče. Nová slova, či slova, u kterých je nutno vylepšit jejich výslovnost či správnost použití, se musí dítěti nabízet, nikdy by neměla být jakkoli vynucována, jelikož dítě pak nabývá tendence ke ztrátě pozornosti, či se cítí být pod tlakem, což tím pádem vede k celkové demotivaci. V neposlední řadě je nutno podotknout, že urychlovat rozvoj řeči se v žádném případě nevyplácí.

4.2.1 Analýza zvukových záznamů

V této kapitole bude rozebrán zvuk. Záznam pořízený v MŠ. Děti jsou uvedeny pouze pod svým křestním jménem.

Adam 5 let

Mluva – srozumitelná, poměrně bohatá slovní zásoba, vyjadřování v jednoduchých větách, drobné problémy s výslovností hlásky r

V současné době navštěvuje logopeda

Stela 4 roky

Mluva – srozumitelná, místy nejistota, tvoří dvouslovné, až tříslóvé věty, popřípadě souvětí

V současné době navštěvuje logopeda

Eda 5 let

Mluva - tvoří jen jednoslovné věty, řeč je obtížně srozumitelná až nesrozumitelná, problémy s vyslovováním hlásek - r, l, š

V současné době navštěvuje logopeda

Nina 5 let

Mluva – srozumitelná, víceslovné odpovědi, občas vyjadřování v jednoduchých větách, správná výslovnost,

V současné době navštěvuje logopeda

Natálie 5 let

Mluva – srozumitelná, víceslovné odpovědi, správná výslovnost, drobné nepřesnosti

V současné době nenavštěvuje logopeda

Radim 5 let

Mluva - chudá slovní zásoba, jednoslovné odpovídání, řeč je také obtížně srozumitelná

V současné době nenavštěvuje logopeda

Tereza 5 let

Mluva – převažují jednoslovné/dvouslovné odpovědi, pouze drobné nedostatky ve výslovnosti

V současné době navštěvuje logopeda

David 5 let

Mluva – obtížně srozumitelná až nesrozumitelná, chudá slovní zásoba, nedostatky v rozpoznání barev, problémy s výslovností hlásek – č, l, r, ř, z

V současné době navštěvuje logopeda

4.2.2 Tipy na hry pro správný řečový vývoj

ROZZÍVEJTE OKOLÍ

Mezi vskutku zábavné dechové hry patří mimo jiné tzv. „rozzívání“ svého okolí. Je třeba si zkusit párkrát zívnout, když se čeká například na vyšetření u lékaře nebo v letištní hale. Pak už stačí jen pozorovat, jak reagují ostatní.

FOUKANÁ

Je třeba foukat do míčku, papírové kuličky nebo třeba peříčka. Existuje mnoho obměn základních „pravidel“ této hry, takže je mnoho způsobů, jak si tuto hru zahrát. Dva hráči mohou foukat proti sobě a ten, který přefoukne míček k protihráči, se stává vítězem. Lze také uspořádat soutěž několika hráčů, kteří mají za úkol dofoukat míček či kuličku z jedné strany na druhou. A nakonec lze soutěžit i ve vytrvalosti. Není na škodu zkusit třeba to, jak dlouho dítě udrží pomocí dechu peříčko poletovat ve vzduchu.

BUBLÁNÍ

Na dno sklenice se nalije voda a lžička jaru. Dítě si vezme brčko a bublá. Jednou z variant ozvláštňení hry může být soutěž, kdo „nabublá“ největší kopec, aniž by mu přetekl ze sklenice ven. Rovněž si lze představit, jak si dítě zafouká, když se nalije trochu vody a jar na dno dětské vaničky na koupání!

MINUTOVÝ JAZYKOLAM

Kdysi v televizní soutěži Rychlý prachy zastavovali na ulici náhodné kolemjdoucí, a za splnění různých úkolů jim nabízeli peníze. Jedním z úkolů bylo opakovat bez chyby po dobu jedné minuty „rubl, dolar, libra“. Tento princip je možné aplikovat na nejrůznější jazykolamy. Mezi lehčí patří třeba: „Smrk mrká na mrak, mrak mrká na smrk.“

NAHRÁVKY DO RÁDIA

Dítě by si mělo představit, že nahrává zvuky do rozhlasové hry. A jelikož nemá žádné jiné pomůcky, musí si vystačit s vlastním hlasem – ale pozor – beze slov – pouze se zvuky a citoslovci. Nejlepší způsob je, napsat na kartičky nejrůznější zadání: táta si pochutnává na obědě (mlaskání), Jenda dává Mařence pusy (hlasitá pusa), děda spí (chrápání), venku fičí víchř (hlasitý šepot – šššš), kůň klusá (klklklkl), čert vybafne na Kubu (blblblbl) apod. Dítě si pak jednu

kartičku vytáhne a daný zvuk předvádí. Ostatní hádají, co je to za zvuk.

MAŠINKA A JINÁ VOZIDLA

Křídou se na zem nakreslí křivolaká čára, která představuje cestovní dráhu pro jednotlivá vozidla. Poté se shromáždí nejrůznější autíčka, mašinky, letadla, traktory, plyšáky a další hračky, které by mohly vydávat nějaké zvuky. Každému předmětu je „přidělen“ zvuk a pohybujte se s ním po vyznačené dráze. Celou dobu je nutno pohybovat hračkou a vydávat daný zvuk na jeden nádech. Ve chvíli, kdy dítěti dojde dech, zastaví se a vyznačí na dráze svoji pozici. Může se soutěžit, kdo dojede nejdál nebo až do cíle. Příklady zvuků: mašinka – „šššš“, autíčko – „brrrrm“, traktor – „trr-trr-tr“, včela – „bzzzz“, pes – „haf-haf“, ...

SLOVNÍ FOTBAL

Asi každý zná tzv. slovní kopanou, kdy je potřeba vymyslet slovo začínající na písmeno, na které končilo slovo hráče před ním. Například kopR – RaketA – AutomaT – TrH - ... Jelikož na kvalitě sluchu závisí u dětí v první třídě i to, jak dobře budou psát či číst, je velmi vhodné tuto dovednost nacvičovat ještě před nástupem do školy. Pro tyto potřeby je dobrá i hra na doplňování rýmů, která může zpestřit například cestu do školy.

ŘÍKANKY SE ZVLÁŠTNÍM ZADÁNÍM

Říkaneky obecně mají velmi pozitivní vliv na rozvoj řeči. Je vhodné si vybrat dvě tři oblíbené – ne příliš dlouhé – a vymýšlet si nejrůznější způsoby, jak je říci. Například: Zašeptat říkanku někomu jako tajemství, říkat ji jako ohromnou legraci, přednášet hrozně ospale, či ji zazpívat, ... Pokud má dítě soutěživého ducha, lze si dávat vzájemně nejrůznější zadání.

4.3 Náslechová hodina v logopedické ordinaci Mgr. Michaely

Voldřichové

Dne 12. 2. 2016 byla v Benešově u Prahy v rámci ročníkové práce navštívena logopedická ordinace magistry Michaely Voldřichové. Náslechová hodina byla nejen opravdu velkým přínosem pro zpracování ročníkové práce, ale zároveň také posloužila jako poučení díky kterému došlo ke značnému rozšíření znalostí v oboru vad řeči u dětí a jejich náprav.

Práce Mgr. Voldřichové s dětmi, probíhala vždy za doprovodu rodičů. To je pro samotnou praxi nezbytné. Nejen že jsou děti v přítomnosti rodičů více uvolněné, rodiče mohou být zároveň přítomni při práci s dětmi, čímž vidí, jak s dětmi správně pracovat a provádět obdobná cvičení v i domácím prostředí. Sezení s každým dítětem probíhalo přibližně 30 minut. Pokaždé bylo intenzivní, hravé a celkově působilo pozitivně. Děti se netrápily strohým opakováním správné výslovnosti, namísto toho se pomocí her, popisu obrázků, recitace básniček, či posloucháním učily správně vyslovovat a napravit vadnou výslovnost.

Při prvním sezení byl přítomen chlapec ve věku 8 let. Problémy má s ostrými sykavkami (c, s, z) a zároveň s hláskami (ž, š, č). V tomto případě je nutné zmínit, že chlapec disponuje nerovným skusem, a proto je náprava obtížnější. I toto sezení trvalo již zmiňovaných dvacet minut. Na začátku s ním p. logopedka opakovala úkoly z předešlého sezení. Následoval popis obrázků – chlapec dostal prostor vybrat si libovolné obrázky vázající se k těm hláskám, které bylo potřeba správně nacvičit. Následně proběhlo sluchové cvičení, kde chlapec pro změnu obrázky přiřazoval k patřičnému písmenku, které slyšel ve slově vyřčeném z úst logopedky.

Při druhém sezení byla přítomna holčička ve věku šesti let. Problémy má s výslovností písmen r a ř. Náprava její řečové vady probíhá pomocí písmene D, kterým je ve slovech nahrazováno písmeno R. Aktivita, kterou pro tuto terapii logopedka zvolila, je substituční. Dětem byla vysvětlena jako ťukání jazykem. Trénink probíhal opět hrou.

Posledním klientem byl šestiletý chlapec, u něhož se projevuje porucha při výslovnosti poměrně velkého množství písmen, tj. l, č, ž, š, c, s, z, r. Chlapec vykazoval notnou dávku snahy. Jednotlivé hlásky, se kterými se potýkal, mohl trénovat jednak pomocí básniček a jednak hrou, obdobně jako dvě předešlé děti.

V průběhu všech tří sezení bylo zaznamenáno, že nejdůležitější je pro děti na cestě ke zlepšení řečových vad velká míra motivace. Je třeba děti často zaslouženě chválit, namísto strohého upozornění na chybu či soustavného opakování jedné a té samé hlásky.

Na konci každé hodiny logopedka zadala úkoly na příští sezení a zároveň rodiče řádně poučila, jakým způsobem s dětmi cvičit. Je důležité, aby s dětmi rodiče cvičili a náprava pak měla smysl, samotné sezení je tedy nutné doplnit obdobně poctivým domácím tréninkem.

5. Diskuse

Co se týče metod užívaných pro nápravu řečových vad u dětí předškolního věku, nejčastěji bývá využívána již zmiňovaná forma hry. Hravá a nenásilná průprava řečových nedostatků děti mnohdy motivuje a je pro ně naprosto přirozená, na rozdíl od pouhého procvičování jednotlivých hlásek apod. Hra rovněž navodí uvolněnou atmosféru a je velmi vhodná k nácvičování dílčích dovedností, potřebných pro správné ovládnutí řeči. Lze tak cvičit nejen výslovnost jednotlivých hlásek, jakožto i správné dýchání, hlas, artikulaci, rovněž i fonemický sluch anebo slovní zásobu. Mezi každodenní aktivity proto bývají zařazovány nejrůznější slovní hříčky, které slouží k upevnění správných řečových návyků dětí, přispívají k uvolnění mluvidel, postupnému rozšiřování aktivní slovní zásoby, a v neposlední řadě i zvýšení sebevědomí potřebného při zdravé komunikaci.

„Očekávané výstupy předškolního vzdělávání směřují nejen k všestrannému rozvoji osobnosti dítěte předškolního věku, ale i k přípravě nástupu dítěte do školy, tedy k takzvané školní připravenosti, zralosti.“¹⁰ Otázka připravenosti dítěte na školní docházku zaměstnává zejména v dnešní době dětské psychology a pedagogy po celém světě. Je důležitým mezníkem v sociálním i osobnostním vývoji dítěte. Školní zralost je nejen známkou biologické zralosti organismu, ale i určitým důkazem úrovně rozumové, citové a sociální způsobilosti, která je výsledkem zralosti, prostředím, či výchovou. Většina dětí tohoto věku navštěvuje mateřskou školu. Všechny úkoly pro práci v kolektivu mateřské školy vycházejí z důrazu na rozvoj mluvené řeči a jazykové výchovy. Rozvoj řečových dovedností by se měl promítnout do všech činností dětí. V předškolním věku je obohacování slovní zásoby spojeno s rozvojem poznání. Základem rozvoje řeči je reálný svět kolem dítěte, sociální prostředí, rodinné zázemí. Při rozšiřování řečového projevu u dětí vycházíme z vlastní potřeby dítěte pojmenovávat osoby, zvířata, věci, činnosti a jejich vlastnosti. Pokud má dítě zvládat základy spisovného jazyka v mluvené podobě, je nutno systematicky rozvíjet slovní zásobu, pečovat o správnou výslovnost, o kulturu řeči, rozvoj sluchu, motoriky mluvidel, fonemický sluch, rozvoj souvislého vyjadřování dětí. Řeč se sice ještě vyvíjí, ale základy již byly položeny. Pokud dítě ještě na počátku posledního předškolního roku nevyslovuje správně všechny hlásky, je nezbytně nutné zahájit systematickou logopedickou péči. Pro dítě je vhodnější, nastupuje-li do školy se zcela správnou výslovností.

---

¹⁰ KLAPKOVÁ-MATUŠOVÁ, Michaela. *Nácvik řečových dovedností [online]. [cit. 2016-03-08]. Dostupné z: <http://www.jdemedoskoly.cz/Clanek/6642/nacvik-recovych-dovednosti>*

Při rozhovoru s logopedkou paní Voldřichovou byly k zjištění následující poznatky.

Většina dětí navštěvuje, nebo by přinejmenším vzhledem k mnoha psychologickým průzkumům z poslední doby měla navštěvovat mateřskou školu. Rozdíly mezi jednotlivými dětmi nebývají povětšinou na první pohled znatelné. U dětské řeči bezesporu dochází k neustálému vývoji s narůstající mírou podnětů k poznávání a popisování, ale „základy, na kterých se staví, byly položeny“¹¹. Co bylo dosud zanedbáváno či zameškáno, se pochopitelně velmi špatně dohání. Každé stadium dětského vývoje má totiž svá určitá období, u nichž, dojde-li k zameškání, nepříznivé důsledky na sebe nedají dlouho čekat.

Pokud dítě ještě na začátku posledního předškolního roku nevysslovuje správně všechny hlásky, je bezesporu čas na zahájení důsledné logopedické péče. Taková cvičení/sezení mohou rovněž sloužit jako nenásilná adaptace dítěte na nadcházející pravidelné školní povinnosti.

Mezi nejoblíbenější metody či prostředky k procvičování dětské řeči se v dnešní době stále ještě řadí pohádkové knihy, plné princezen, rytířů, draků a dobrých konců. Děti však akceptují i knihy, které jsou o něco bližší skutečnému životu, jako například Čapkova Dášeňka, Ladovy obrázkové knížky, vyobrazující život na vesnici v minulých stoletích, a zároveň přibližující dětem všemožné dobové zvyky, tradice, pověsti, pověry, či stvoření jako hastrmany, čerty apod. Mezi další oblíbené knihy patří například Werichovo Fimfárum, v němž autor užil různorodých, mnohdy krkolomných slov k pojmenování svých postav či povídek (např. Lakomá Barka, Moře, strýčku, proč je slané?). Mezi další neméně oblíbené knihy patří i encyklopedie všeho druhu, které mimo jiné rozšiřují znalosti a všeobecný přehled dětí. Díky svému obsahu jsou vhodné i pro další rozvoj řeči a myšlení, děti jsou okolnostmi nuceny pojmenovávat objekty na fotografiích či obrázcích, kterých takové tituly obsahují nepřehledné množství, a tím pádem je jen tak neomrzí.

Během onoho posledního předškolního roku by se mělo mimo jiné dbát na schopnosti dítěte vyhledávat a formulovat základní charakteristiky předmětů nebo jevů, či zapamatování si poznatků, se kterými se bude dítě setkávat ve školním prostředí dennodenně, a které po něm budou mnohdy přímo vyžadovány. Návyky, kterým jsou takovými způsobem zábavně a nenásilně položeny základy, se zúročí, a ušetří tím pádem spoustu času dětem, jejich rodičům, a v neposlední řadě pedagogům.

U předškolního dítěte by mělo kromě již zmíněných pokroků dojít i k postupnému osamostatnění se, tj. zbavení se přímé závislosti na rodiči, který se v mnoha případech staví do role mluvčího, a ochuzuje tak dítě o zásadní sociální zkušenosti. Vhodnými hrami pro tento typ rozvoje může být

---

¹¹ KUTÁLKOVÁ, Dana. *Slovo za slovem: O vývoji a poruchách dětské řeči*. 1. vyd. Praha: Knižní podnikatelský klub, 1992. ISBN 80-85267-34-9. [cit. 2016-03-08]

alespoň zčásti připraveno na nové situace, do kterých se s velkou pravděpodobností v rámci školního prostředí dostane. Takové hry mají zásadní význam. Nejen že si lze bez nátlaku probrat různá možná řešení, jejich výhody či nevýhody, či vybrat nejlepší, ale i si například nasimulovat, co by dítě v dané situaci mohlo říci, a jakým způsobem by daný problém vyřešilo.

Při všech naučných hrách má být dítě v ideálním případě uvolněné, jinak řečeno v pohodě.

Nemělo by si uvědomovat, že cíleným požadavkem je „vylepšování“ jeho schopností a dovedností. I při malé známce únavy či nezájmu ze strany dítěte je doporučeno hry neprodleně zanechat a odložit ji na dobu, kdy bude dítě znovu v dobrém rozpoložení. Je totiž potřeba, aby dítě jednalo s dobrým pocitem, dobrovolně, a končilo tak s pocitem úspěchu a naplnění, s radostí z nových poznatků a dovedností. V žádném případě totiž není cílem stresovat dítě úkoly, a navozovat u něj pocit, že na takové požadavky jeho schopnosti nestačují. Důležité je jej nenásilnou formou dovést k něčemu, co mu bude v budoucnu prospěšné a užitečné.

Závěr

Ročníková práce se zabývá mluvou dětí v předškolním věku. Pozorováním a řízeným rozhovorem bylo zjištěno, že hodiny logopedie v mateřských školách jsou nezbytné a nepostradatelné pro dětský rozvoj nejen v ohledu řečových dovedností. Na základě získaných poznatků lze říci, že většina dětí s poruchou řeči kolem 5. roku tvoří jen dvouslovné až tříslavné věty, disponují chudou slovní zásobou, jejich řeč je často obtížně srozumitelná až nesrozumitelná, děti komolí slabiky a slova. Je proto nezbytné, aby zde nastoupila logopedická pomoc, která se ve většině případů vyplatí, jelikož správné zvládnutí mluvy je potřebné pro život každého jedince.

Stejně jako u jiných dovedností, i u řeči je její rozvoj nezbytně nutný a společností přímo vyžadovaný. Jak už bylo výše mnohokrát zmíněno, je řeč pro nás lidi jedním ze zásadních komunikačních prostředků, bez nadsázky možná tím nejzásadnějším. Od jejího správného používání a celkového ovládnutí řečnického umění se často odvíjí úspěch či neúspěch, a to nejen ve škole, ale zejména v pracovním prostředí. Právě tam hraje verbální projev zásadní roli již od samého začátku, tj. od prvního pracovního pohovoru. Osoba s širokou slovní zásobou, správnou artikulací a přesvědčivým projevem má nepřeberné výhody oproti osobám s řečovými vadami či omezenou schopností vyjadřování. Výjimečné postavení při procesu osvojování řeči má rovněž sluch. Dítě nejprve vyvozuje jednotlivé hlásky mateřského jazyka ze zvuků, které jej obklopují, a postupně si zvuky spojuje s jejich významem a skládá je do souvislostí. V ohledu řeči rozhodně nelze podceňovat ani zrak a zrakové vjemy. Zrakové vjemy podněcují k vokalizaci, dítě odezírá pohyby mluvidel, neverbální komunikaci, gesta. Jeho první slova jsou neodmyslitelně spojena se zrakovými vjemy. Další nepostradatelnou úlohu v rozvoji řeči má rodina. Velmi záleží na tom, jestli dítě vyrůstá ve stabilním a emocionálně harmonickém prostředí, stejně jako na skutečnosti, v jaké míře věnují rodiče dětem svou pozornost. Nejdůležitějším aspektem je nejen vzor, jinak řečeno idol či model, se kterým se dítě setkává, nýbrž i prostředí s podněty, ve kterém dítě žije. Prostor, ve kterém dítě vyrůstá tak může výrazně ovlivnit, zdali se řeč rozvine včas a správně. Zhruba do čtyř až pěti let jsou obvykle drobné vady či odchylky řeči u dítěte téměř zanedbatelné, není tedy důvod jim věnovat přehnanou pozornost. Přibližně ve čtyřech a půl letech je každopádně vhodné začít s dítětem postupně a systematicky pracovat na osvojení správných řečových návyků. Pokud však dítě i v předškolním věku nevysslovuje všechny hlásky správně, či vykazuje jiné problémy např. v oblasti artikulace, je čas vyhledat odborníka a zahájit tak logopedickou péči.

Kolem sedmého roku by měl být vývoj formální zvukové stránky řeči v optimálním případě dokončen. Slovní zásoba a řečový projev se ale vyvíjejí po celý život, a proto není nikdy pozdě

začít pracovat na jeho rozvoji.

Během zpracovávání tématu proběhly náslechové hodiny v Mateřské škole Neveklov a v logopedické ambulanci Mgr. Voldřichové.

V mateřské škole došlo k navázání kontaktu s dětmi, následně byly děti seznámeny s nahrávacím zařízením a teprve pak popisovaly obrázky. Jejich projev byl zaznamenáván. Dále bylo pozorováno jakou formou děti procvičují své řečové dovednosti.

Náslechová hodina u p. Mgr. M. Voldřichové byla nejen opravdu velkým přínosem pro zpracování ročníkové práce, ale zároveň také posloužila jako poučení díky kterému došlo ke značnému rozšíření znalostí v oboru vad řeči u dětí a jejich náprav.

Práce Mgr. Voldřichové s dětmi, probíhala vždy za doprovodu rodičů. To je pro samotnou praxi nezbytné. Nejen že jsou děti v přítomnosti rodičů více uvolněné, rodiče mohou být zároveň přítomni při práci s dětmi, čímž vidí, jak s dětmi správně pracovat a provádět obdobná cvičení v i domácím prostředí. Sezení s každým dítětem probíhalo přibližně 30 minut. Pokaždé bylo intenzivní, hravé a celkově působilo pozitivně. Děti se netrápily strohým opakováním správné výslovnosti, namísto toho se pomocí her, popisu obrázků, recitace básniček, či posloucháním učily správně vyslovovat a napravit vadnou výslovnost.

V rámci pozorování bylo zjištěno, že stejně jako prostředí, tak i sluch, či zrakové vjemy mají na řeč a správnost výslovnosti značný podíl. Mimo jiné je potřeba, aby byla podporována přesnost sluchového vnímání. A to tak, že se po dítěti jeho slova nejen opakují, nýbrž se i dává najevo radost z jeho zvukových projevů. Jakmile se s dítětem dělají cvičení podobného rázu, je potřeba stále popisovat, co se v dané situaci odehrává. Co se bere do ruky, kam co paří, co se bude dít, co bude následovat atp. Časem se ukáže, že dítě rozumí spoustě výrazů, obohacuje a rozšiřuje si slovní zásobu nejen pasivně, totiž dokáže jednotlivá nová slova aktivně využít prostřednictvím své vlastní mluvy.

Nejčastěji byla pro rozvoj řečových dovedností a odstraňování vad ve výslovnosti využívána hra. Je možno jmenovat například: Foukaná, Bublání, Minutový jazykolam či Házení míčku. Hravá a nenásilná průprava řečových nedostatků dětí mnohdy motivuje a je pro ně naprosto přirozená, narozdíl od pouhého procvičování jednotlivých hlásek apod. Hra rovněž navodí uvolněnou atmosféru a je velmi vhodná k nácviku dílčích dovedností, potřebných pro správné ovládnutí řeči.

V průběhu pozorování v logopedické ambulanci Mgr. Voldřichové bylo zjištěno, že nejdůležitější je pro děti na cestě ke zlepšení řečových vad velká míra motivace. Je třeba děti často zaslouženě chválit, namísto strohého upozornění na chybu či soustavného opakování jedné a té samé hlásky.

Na konci každé hodiny logopedka zadala úkoly na příští sezení a zároveň rodiče řádně poučila, jakým způsobem s dětmi cvičit. Je důležité, aby s dětmi rodiče cvičili a náprava pak měla smysl,

samotné sezení je tedy nutné doplnit obdobně poctivým domácím tréninkem.

Vývoj řeči a stupeň řečových dovedností úzce souvisí s rozvojem intelektu, ale také s množstvím podnětů, které tento vývoj nejen stimulují, ale také posunují kupředu. Byla zjištěna souvislost mezi sociálně slabým prostředím a rozvojem řečových dovedností u Radima (5 let). Zároveň tady nebyla včas zahájena terapie. Naopak dle slov p. uč. Kouklíkové děti z rodin sociálně vyspělých mají buď minimum řečových vad, nebo s nimi rodiče včas zahajují nápravu. (Nina 5 let).

Hlavním cílem práce bylo zjistit co nejvíce o vývoji řeči. Řeč není vrozená. Vrozeny jsou pouze řečové dispozice a záleží následně na zdravotním stavu a prostředí, jak se řeč sama vyvíjí. Vývoj řečových dovedností můžeme posuzovat z hlediska kvalitativního (správná výslovnost hlásek), nebo kvantitativního (slovní zásoba). Obě hlediska byla v rámci zpracování tématu sledována. Dalším cílem práce bylo zmapování vad řeči, zanalyzovat je u vybrané skupiny dětí a uvést možnosti terapie. Pro tyto cíle byly využity neslechové hodiny v Mateřské škole Neveklov a v logopedické ambulanci Mgr. Voldřichové. Velice zajímavé se ukázalo zjištění, že dle současné legislativy již učitelka MŠ nemůže provádět logopedickou výchovu (nemá-li specializační studium) a může pouze provádět dětmi hry pro uvolnění mluvidel. Náprava patří pouze do specializovaných zařízení, kterých není dostatek, a zejména v malých obcích se toto ukazuje jako problém. Dále bylo rozhovorem s Mgr. Voldřichovou zjištěno, že studium logopedie, které dříve probíhalo na Pedagogických fakultách v rámci studia Učitelství pro MŠ, je přesunuto na Lékařské fakulty a mělo by být realizováno v rámci lékařské pediatrické péče.

Seznam obrázků

Obr. č. 1 – Mluvní orgány

Obr. č. 2 – Hlasivky

Obr. č. 3 – Práce dětí

Obr. č. 4 – Zvířátka

Seznam použité literatury

Literatura:

DOLEJŠÍ, Pavel. Jak se naučit správně vyslovovat. 1. Humpolec: JAS- nakladatelství, 2001. ISBN 80-86480-05-4.

KUTÁLKOVÁ, Dana. Slovo za slovem: O vývoji a poruchách dětské řeči. 1. vyd. Praha: Knižní podnikatelský klub, 1992. ISBN 80-85267-34-9.

LECHTA, V. Symptomatické poruchy řeči u dětí. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-433-5

VYŠTEJN, Jan. Vady výslovnosti: Aktuální problémy speciální pedagogiky. 3. České Budějovice: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. ISBN 14-113-86.

Internetové zdroje:

http://fu.ff.cuni.cz/vyuka/cestina_cizinci/02.pdf

BÍLÝ, Bc. Ondřej. MODERNÍ ŘEČOVÉ PŘÍZNAKY POUŽÍVANÉ PŘI DIAGNÓZE CHOROBY [online]. [cit. 2016-01-14]. Dostupné z:

https://www.vutbr.cz/www_base/zav_prace_soubor_verejne.php?file_id=38457. Diplomová práce.

PAKOSTOVÁ, Tereza. Prevence poruch řeči u dětí v období do ukončení řečového vývoje . Brno, 2010 [cit. 2016-01-06]. Bakalářská práce. Vedoucí práce Mgr. Lenka Hricová

KLAPKOVÁ-MATUŠOVÁ, Michaela. Nácvik řečových dovedností [online]. [cit. 2016-03-08]. Dostupné z: <http://www.jdemedoskoly.cz/Clanek/6642/nacvik-recovych-dovednosti>

Zóon politikon [online]. 2000 [cit. 2016-03-17]. Dostupné z:

http://www.cojeco.cz/index.php?detail=1&id_desc=109066&title=z%F3on%20pol%EDtikon&s_lang=2